

Gróf Degenfeld-Schonburg József (1847–1927) élete és munkássága

Kálmán Attila

történész, Marosvásárhely

A Degenfeldek azon főnemesi családok közé tartoznak, amelyek szerepét a történetírás a magyar történelemben mindig számon tartotta, de a családtörténeti írások, vagy a családtagok részletesebb életrajzai még váratnak magukra. Az egyetlen családtörténeti munka Könyves Tóth Kálmán tollából került ki a 19. század végén, de ez is főleg a német családtagokra, illetve gróf Degenfeld Imre tevékenységére koncentrált.¹ A közben eltelt több mint száz évben a család egyes tagjairól jelentek meg cikkek, tanulmányok, sőt egyesek a család tagjai közül is megírták visszaemlékezéseiket.² Degenfeld Józsefről azonban kevés, túl kevés írás született. Nevét említik a debreceni református intézmények kapcsán, életének egyes szakaszairól jelentek meg tanulmányok, amelyek főleg a Debreceni Egyetem alapításához kapcsolódnak, életrajzával azonban még adós a történész közösség.³

A jelenlegi tanulmány célja felvázolni Degenfeld József életének legfontosabb szakaszait, életének sokszínűségét, szerteágazó tevékenységét, személyiségének a komplexitását.

Mint ahogy nevük is jelzi, a Degenfeldek nem magyar eredetűek. Az első ismert Degenfeld, Ulrich, 1270-ben, illetve 1290-ben jelenik meg írott forrásokban. Ősi fészükük Degenfeld vára volt (régebben Tegenvelt).⁴ A család tagjai közül I. Cristoph Martin 1625-ben bárói rangot nyert,⁵ unokája, II. Cristoph Martin pedig 1716-ban birodalmi gróf lett. 1717-ben II. Cristoph Martin feleségül vette Schomberg és Leinster második hercegének leányát, Máriát. Leszármaz-

¹ Könyves Tóth Kálmán: *A gróf Degenfeld család története*, Debrecen, 1893.

² gróf Degenfeld-Schonburg Sándor: *Elmélkedések*, Kolozsvár, 2008; Oláh-Gál Elvira: „Van egy életvitem Németsországban, és van egy másik életem itt, Erdélyben”, interjú gróf Degenfeld-Schonburg Istvánnal. In *Székelyföld*, 2015/2

³ Bazsa György: *A működő Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem és Tisza István*; „Az egyetem létesítésének legjobb munkása” egy gyászjelentés margójára. In *Gerundium*, 2021/3–4; Bazsa György, *Lesz-e Egyetem az Universitasból?* In Debreceni Szemle, 1993/1

⁴ Ma Schwäbisch Gmünd része, Baden-Württemberg, Németország.

⁵ A nemesi diploma a bárói rang megújítását említi, testvére Cristoph Wolf, és unokatestvére Cristoph Jacob is rangemelésben részesült.

zottaik a Degenfeld-Schonburg nevet használták.⁶ Az ő unokájuk volt az 1766-ban született Maximilian (Miksa), az első a család tagjai közül, aki kapcsolatba került az erdélyi arisztokráciával. Ő 1800-ban feleségül vette gr. Teleki Annát (Bächle, 2005).

Miksa birtokközpontja a Szatmár vármegyei Erdőszáda⁷ lett, amely vásárlás útján került a család tulajdonába. Korai halála (1816) után a gyermekek nevelését Teleki Anna vette át. A gyermekek mellé magyar anyanyelvű, református vallású tanítókat fogadott. Ez azt jelentette, hogy a következő generáció már aktív szerepet vállalt az erdélyi politikai életben, az 1848–49-es forradalomban, illetve a magyar református egyházban. Miksa és Teleki Anna fiai közül, Pál örökölte az erdőszádai birtokot.⁸ Imre katonai pályára lépett, de Bekk Paulinával kötött házasságának köszönhetően Tégláson és Nyírbaktán szerzett birtokokat, és feladta a katonai karriert. 1848–49-ben Szabolcs vármegye főispánja volt, 1860 és 1883 között a Tiszántúli Református Egyházkerület főgondnokaként tevékenykedett. Öt gyermekük – Gusztáv, Anna (Odescalchy Gyuláné), Ilona, Berta, Emma – közül Ilona Tisza Kálmán felesége lett, Bertát, Podmaniczky Gézőt, az első magyar amatőr csillagásznóként tartják számon. Egyik unokájuk, Pál, 1930-tól a Tiszántúli Református Egyházkerület főgondnoka volt.

Miksa és Teleki Anna legidősebb fia Ottó volt. Gróf Teleki Augusztával kötött házasságának köszönhetően Szirákon lett birtokos. Ebből a házasságból két fiú született, Lajos 1843-ban és József 1847. december 21-én. Mindketten Kolozsváron születtek, ahol édesapjuk guberniumi tanácsos volt. Édesapjuk 1849-es halála után édesanyjuk és mostohaapjuk, Bozó Pál, vették kézbe neveltetésüket.

Lajos a sziráki birtokot vitte tovább, Nógrád vármegye főispánja volt, az ő fia, Kristóf Kutyfalva⁹ birtokosaként Erdélyben telepedett le, így Erdélyben a huszadik század elején két ága is létezett a Degenfeldeknek.

Degenfeld József neveltetéséről keveset tudunk. Testvére Lajos és melléje fogadták magántanítónak 1864–1867 között Edvi Illés Károlyt,¹⁰ akinek feladata volt bevezetni a két testvért a jogtudományokba (Szinyei, 1893; Angyal, 1929). Elsősorban Lajos nevelőjeként ismerjük Dalmady Győzöt (Pester Lloyd, 1916),¹¹ de elképzelhető, hogy Józsefet is tanította. 1862-ből tudjuk, amikor mindössze 15 éves, hogy 5 forintot adományozott a tervezett abonyi református

⁶ Az Erdélybe, Magyarországra, került családtagok kezdték különböző alakban használni a családnevet: Schomberg, Schomburg.

⁷ Ma Ardusat, Máramaros megye, Románia.

⁸ Leszármazottai a második világháború végéig laktak itt. A Degenfeld Miksa által épített kastélyt az 1940-es évek második felében lebontották.

⁹ Ma Cuci, Maros megye, Románia.

¹⁰ Edvi Illés Károly (1842–1919), később ügyész, ügyvéd, jogi író.

¹¹ Dalmady Győző (1836–1916), jogász, árvaszéki elnök, költő.

leányiskola alapítására, az alapítók között ott találjuk testvérét, Lajost, édesanyját, Teleki Augusztát és mostohaapját Bozó Pált is, tehát nyilván nem egyéni, hanem családi adományról volt szó (Politikai Ujdonságok, 1862). Ez volt az első azokból az adományokból, amelyek később meghatározzák Degenfeld József egyház- és kultúrapártoló tevékenységét.

Tanulmányai befejezése után Nógrád vármegye tiszteletbeli aljegyzője lett (Vasárnapi Újság, 1870), majd 1867-tel kezdődően, négy évig a Földművelésügyi Minisztériumban fogalmazó (A magyar országgyűlés, 1906). A család református egyházzal való szoros kapcsolatának köszönhető, hogy 1870-ben a Dunamelléki Református Egyházkerület világi aljegyzője lett (Új Barázda, 1927).¹²

gróf Degenfeld-Schonburg József. Vasárnapi Újság, 1896/50, 837

¹² A családi birtokok legtöbbje ennek az egyházkerületnek a területén volt (pl. Szirák).

Politikai karrierje párhuzamosan haladt a református egyházban betöltött pozíciójával. 1876-ban már a tiszántúli kerület tanácsbírája (Új Barázda, 1927), a következő periódusban pedig az Alsószabolcs–Hajdúvidéki egyházmegye gondnoka egészen 1896-ig (Sárospataki Lapok, 1896).

A Földművelésügyi Minisztériumban betöltött pozíció után, 1872-ben királyi meghívót kapott a Főrendiházba, ez 1878-ban megismétlődött, de egyik esetben sem foglalta el a helyét. Ahogy ezt már említettük, 1883-ban kinevezték Hajdú vármegye és Debrecen város főispánjává. Így főispánként kapott királyi meghívót a Főrendiházba, amelynek munkálataiban 1884–1887 között részt is vett. Az 1885-ös reformot követően – 1887-tel kezdődően –, pedig már nem főispánként, hanem örökös jogon lett tagja a Főrendiháznak, aminek a Tiszántúli Egyházkerület főgondnokaként is tagja lehetett, és így tevékenykedett is 1918-ig. 1920 után, halála előtt pár hónappal, főgondnokként tagja lett az újonnan létrehozott Felsőháznak. 1909-ben indult az országgyűlési választásokon Debrecen harmadik választókerületében pártonkívüliként, azonban alulmaradt a Függetlenségi Párti jelölttel, Csanak Jánossal szemben (Pesti Napló, 1909).

Politikai karrierjének azonban legfontosabb állomása főispáni kinevezése volt. 1883-ban nevezték ki Hajdú vármegye és Debrecen város főispánjává. Ahogy ezt már említettük. Főispánságának az elemzése nem ennek a tanulmánynak a tárgya, de érdemes megemlíteni, hogy főispánságának egyik kiemelkedő eseménye volt Ferenc József látogatása Debrecenben 1890 szeptemberében (Budapesti Hírlap, 1890), illetve részvétele az 1896. június 8-án, a budapesti milleniumi ünnepségek alkalmával szervezett hódoló díszmenetben, ahol Simonffy Imre polgármesterrel együtt képviselte Debrecen városát (Bartus, 1996).

Visszatérve a református egyház keretein belül viselt funkcióira, a Tiszántúli Egyházkerület képviselőjében kezd meg 1884-ben működését a Magyar Református Egyház Egyetemes Konventjében. Ettől kezdve, 1927-ben bekövetkezett haláláig tagja volt a konventnek. Az évek folyamán több bizottságban tevékenykedett tagként vagy bizottsági elnökként: a közjogi, misszióügyi, zsinatelőkészítő, tőkesegélyosztó, gyámintézet ügyében kiküldött, a két protestáns egyházat közösen érdeklő ügyekre kiküldött, lelkész nyugdíj és gyámintézeti, káplántartási díjak megállapítására kiküldött, a zsinat központi épületének tervezésére kiküldött, az Egyesült Államok református egyházával való állandó összeköttetés és az egyetemes presbiteri szövetségbe való belépés tárgyában kiküldött bizottságokban, illetve az egyházalkotmányi, diakóniaügyi albizottságokban. Tagja volt a rendes fegyelmi bíróságnak és a rendkívüli bíróságnak is (A Magyarországi Ref. Egyház Egyetemes Konventjének Jegyzőkönyvei 1884-1904).

A konvent tervezte, hogy az 1904-es liverpooli presbiteri gyűlésen a magyar református egyház egyik képviselője Degenfeld József legyen, de végül nem jutott el oda. (A Magyarországi Ev. Ref. Egyház Egyetemes Konventje, 1904).

Az 1904-es év más szempontból is kiemelkedő volt életében. A konvent az év márciusában az Amerikai Egyesült Államokba küldte azzal a feladattal, hogy lépjen kapcsolatba a Reformed Church és a Presbyterian Church tagjaival egy jövőbeni, a Magyar Református Egyház vezetősége alá való kerülés céljából. Amerikai tartózkodása végén egy jelentést készített, amely részletesen bemutatja a két egyházhoz tartozó amerikai magyarok helyzetét. 1904 őszén újra az Egyesült Államokba utazott (Tarján, 1982).

Báró Bánffy Dezső 1911-ben bekövetkezett halála után Degenfeld József lett a konvent világi elnöke. Székfoglalására 1912-ben került sor. Beszédében aggodalmának adott hangot, hogy talán nem fog feladatának teljesen megfelelni, *„mert elődeiként az elnöki székben mindenkor oly kiváló férfiak ültek, akik nemcsak az egyházi, de egyszersmind a hazai közélet terén is elsőrendű és intéző szerepet vittek... a maga részéről ígérte, hogy igyekezni fog a reá háruló nehéz és súlyos kötelezettségeknek eleget tenni”* (Pesti Hírlap, 1912). Elnöki tisztségét haláláig töltötte be.

Az 1922-es zsinat megnyitóján – többek között –, az ugyanabban az évben elhunyt IV. Károly emlékének adózott, májusban az egyházkerület gyűlésén is a király emlékét és annak 1918-as debreceni látogatását idézte fel (ebben talán legitimista szimpátiákat sejtethetünk): *„A mi jó királyunk emlékének szenteljünk egy kegyeletes lapot a mi jegyzőkönyvünkben”* – mondta (Egyetértés, 1922).

Munkásságának kiemelkedő része azonban saját egyházkerületében érhető tetten, amelynek 1896 óta főgondoka volt (Sárospataki Lapok, 1896). Itt is minden bizonnyal azon tevékenysége emelkedik ki, amelynek végeredménye a Debreceni Egyetem megalapítása lett. 1892-ben a református országos zsinaton Tóth Sámuel debreceni teológiai professzorral együtt indítványozta, hogy Debrecenben bölcsészeti fakultás felállítására kell törekedni. Ezt a zsinat el is fogadta (Kocsis, 1988). Az egyházkerület egyetemi bizottságának vezetőjeként történt kezdeményezésére a bizottság 1905 tavaszán olyan tervezetet nyújtott be az egyházkerületi közgyűlésnek, amelyben javasolta, hogy a bölcsészeti tanszékek felállítását a rendelkezésre álló erővel kezdjék el (A Magyarországi Ev. Ref. Egyház Egyetemes Konventje, 1905). 1906-ban a bölcsészeti fakultás és tanárképző intézet létrehozására kiküldött bizottság elnöke volt (A Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konventje, 1907). 1907-ben létre is jött a debreceni Református Kollégium bölcsészeti fakultása, az ő hathatós segítségével (Vaskó, 1989).

A Tiszántúli Református Egyházkerület 1911. novemberi gyűlésén, azóta híressé vált megnyitó beszédében többek között a következőket nyilatkozta az egyetemalapítással kapcsolatosan: *„Főiskolánk nagy átalakulás előtt áll és igen nagy felelősséget vállalnak mindazok, akik ebben az átalakulásban részt vesznek. Tudom, hogy a felelősség nagy része az én vállaimon van. Tudom, hogy az oktatás nagy részét át kell adni az államnak és igen nehéz a felelősséget ezért vállal-*

ni... az átalakulással tanügyünk és lelkészoktatásunk nivóját emeljük és tartotunk kezünkben anyagi eszközöket, amelyekkel az államnak átadandó jogi és bölcsészeti fakultást kárpótoljuk” (Pesti Hírlap, 1911).

Az egyetem alapítása körüli szerepét 1917-ben és 1924-ben a hittudományok, illetve a jogi és államtudományok díszdoktora címmel ismerték el (A Debreceni Egyetem díszdoktorai; Sárospataki Értesítő, 1925).

Degenfeld Józsefnek meghatározó szerepe volt a debreceni református főgimnázium új épületének a felépítésében is. 1911-ben, mint főgondnok nyújtotta be az akkori vallás és közoktatásügyi miniszternek, gróf Zichy Jánosnak a kérelmet, amelyben államsegélyt kért az új gimnáziumi internátus építésére (Debreceni Ref. Főgimn. Értesítője, 1912). Ez a terv végül átalakult, és egy új főgimnáziumi épület mellett döntöttek. 1914 júniusában az épület felavatásán elmondott beszédében, azt emelte ki, hogy az egyházkerületnek, *„mindenkor egyik legelső gondja volt debreceni főiskolája, igyekezete mindenkor odairányult, hogy ezen főiskola, annak minden része, minden egyes tanszaka, sokszor a legnagyobb anyagi áldozatok árán is, a fejlődő kor színvonalán tartassék fent*” (Debreceni Ref. Főgimn. Értesítője, 1914).

A trianoni béke Degenfeld számára személyes tragédiát is jelentett, hiszen a családtagok egy része Romániában maradt, illetve a család ősi birtokai Romániához kerültek, saját birtokainak nagy részét is beleértve.¹³ Ugyanakkor az egyházkerület hagyományos erdélyi kapcsolatai is megszenvedték az új helyzetet. Ezekre reflektált az 1920-as egyházkerületi gyűlésen: *„a sok baj közül Erdély viszonya, Erdélynek az anyaországtól való elszakadása az, melybe egyetlen magyar ember, egyetlen református ember sem tud sohasem belenyugodni. Minket történelmi kötelek fűztek Erdélyhez, ezek a kötelek elszakíthatatlanok*” (Egyetértés, 1920).

1921-ben ünnepelték főgondokságának 25 éves évfordulóját, Degenfeld József szerényen állapította meg: *„nagy érdemeim nincsenek, csupán annyi – ha érdemnek tudható be – hogy kötelességemnek minden időben változatlan akarattal és hűséggel igyekeztem megfelelni. Olyan család utódja vagyok, amelynek körében szent hagyományként szállott apáról fiúra a magyar református egyházhoz való ragaszkodás*” (Egyetértés, 1921).

Szinte lehetetlen felsorolni azokat az egyházi intézményeket, egyesületeket, amelyeknek az alapításában és működésében szerepet vállalt: 1890-ben a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság egyik alapítója (Protestáns Szemle, 1893), tagja volt az egyházkerületi tanügyi bizottságnak, egyházkerületi főgondnokká való választása után haláláig a debreceni Református Főgimnázium vezetőségi (igazgatósági) tanácsának egyik elnöke (Debreceni Ref. Főgimn. Értesítője,

¹³ Ősi birtokainak központja Csomaköz (Szatmár megye, ma Ciumești, Románia) volt, ahol a család kastélya állt.

1914), szerepet vállalt az 1904-ben alapított Julián Egyesület debreceni bizottságában annak elnökeként (Magyarország tiszti cím- és névtára, 1914, 1916).

gróf Degenfeld József csomaközi kastélya, Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Szatmár vármegye, 1908, 55

1925-ben Baltazár Dezső püspökkel együtt alapítják a debreceni Református Tanárképző internátust (Balassa, 1996). Nem mulasztotta el, hogy jelen legyen tanári beiktatásokon, évnyitó ünnepségeken, óralátogatásokon, nagyon sok templomszentelésen találkozik nevével. 1886-ban jelen van a debreceni Czegléd utcai református templom alapkövetésénél (Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok, 1886), 1902-ben a temesvári egyházközség avatásán (Heti Új Szó, 2002), vagy 1914-ben a szentesi felsőparti templom szentelésén (Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok, 1914).

Főgondnokként, konventi elnökként (tagként) nagyon sokat utazott, több protokolláris eseményen vett részt. A teljesség igénye nélkül a következőket említjük meg: 1886-ban jelen van Könyves Tóth Kálmán ünneplésén (Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok, 1886), 1904-ben részt vesz a Deák Ferenc emléktábla avatóján Budapesten az Angol Királynő szállóban (Az Ujság, 1904),¹⁴ 1900-ban részt vesz a debreceni Református Kollégium Vörösmarty Mihály emlékére szervezett ünnepségén (Vasárnapi Újság, 1900), 1911 szeptemberében, a konvent képviselőjeként vesz részt a Presbiteri Világszövetség budapesti nagygyűlésén, a magyarok részéről a nagygyűlés egyik elnöke lett, majd angol nyelven üdvözölte a jelenlevőket (Az Ujság, 1911). Ő képviselte a konventet Pápaán Németh István dunántúli püspök beiktatásán 1914-ben (Protestáns Egyházi és Isko-

¹⁴ A Degenfeld család több tagja, beleértve Degenfeld Józsefet is, lakott az Angol királynő szállóban ha Budapesten tartózkodtak.

la Lapok, 1914), ugyancsak 1914-ben Antal Gábor dunántúli püspök halála után, mint a konvent világi elnöke egy hétig látogatta a szlavóniai közösségeket (Protestáns egyházi és iskolai Lapok, 1914; Az Est, 1914). Többször képviselte a magyar református egyházat külföldön: a magyar delegáció vezetője volt a genfi Kálvin ünnepségen 1909-ben (Sepsiszentgyörgyi Székely–Mikó Kollégium Értesítője, 1910).

Főispáni funkciójából való távozása után nem maradt távol a város életében fontos eseményektől, ott találjuk 1906-ban a Bocskai szoborbizottság tagjai között (Tárczyné Mátyi, 2006), 1914-ben pedig a Kossuth szobor leleplezésén vett részt (Pesti Napló Képes Melléklet, 1932).

gróf Degenfeld József a Kossuth szobor avatásán, Debrecen, 1914,
Pesti Napló Képes Melléklete, 1932. augusztus 14, 4

Külön kell szólnunk segítőkészségéről, adományairól. A Degenfeldek és Telekiesek hagyományos nagyúri bőkezűsége egyesült személyében. A már említett 1862-es első ismert adománya után ezek megsokszorozódnak: egyesületek, iskolák élvezik nagylelkűségét, az 1890-es évekkel kezdődően pénzbeli adományai-ból elsősorban a debreceni református tanintézményeknek jut. 1874-ben a Pesti Országos Protestáns Árvaháznak adományoz (Protestáns egyházi és iskolai lapok, 1874), 1886-ban az esztergomi Református Segély Egyletnek (Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok, 11/1886). 1893-ban 6000 forintnyi összeget juttat a debreceni főiskola fejlesztésére (Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1893). Az Országos Református Lelkészegyesület 1911. május 16-i gyűlésén felkarolta a kálvineumok (fiú- és leányinternátusok) alapítását, amihez az egyházkerület részéről 45–50 000 korona támogatást javasolt (Dráviczki, 1995). Az 1913–14-

es évben adományoz a debreceni Református Kollégium Leánygimnáziumának (A Debreceni Ref. Felsőbb Leányiskola, 1914), 1921-ben a debreceni kollégium részére szervezett gyűjtési akció egyik kiemelkedő résztvevője 20 000 koronás adományával (Dunántúli Protestáns Lap, 1921). Érdekes, hogy ott találjuk a nevét a debreceni Kegyestanítórendi Szent József katolikus gimnázium, zászlószentelésére adományozók között is, 1907-ben (Kegyes tanítórendi Szent József..., 1907).

Degenfeld József szerepet vállalt két kiemelkedő kulturális szervezet létrejöttében. Alapításától, 1883-tól kezdődően pártoló tagja volt a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaságnak, és az is maradt hosszú ideig (Turul, 1883, 1896–1909). Ugyanakkor elévülhetetlen érdemei vannak az EMKE (Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület) debreceni és Hajdú vármegyei választmányának a megalapításában. Ennek érdekében 1888. december 17-ére értekezletet hívott össze. Az alakuló gyűlésre 1890. január 19-én került sor Debrecenben. Az alakuló ülésen ő és felesége is részt vett. Lengyel Imre indítványára Degenfeldet elnöknek választották. Felesége közfelkiáltással többed magával bekerült a választmányba. Degenfeld József elnöke maradt a debreceni választmánynak 1907-ig (EMKE közgyűlés, 1889–1890; Sándor, 1910).

A vallások közötti együttműködés híveként a konvent által a két protestáns egyház közötti együttműködés céljára létrehozott bizottság tagjaként tevékenykedett. Ugyanakkor alapítói közé sorolhatjuk az 1908-ban létrejött Országos Valláseggyenlőségi Szövetségnek, amelynek első elnöke lett (Evangelische Kirchen Zeitung, 1908). A szövetség a következőképpen fogalmazta meg céljait: *„Öntudatra ébreszteni s a társadalmi munka terén egyesíteni édes magyar hazánkban, felekezeti különbség nélkül, mindazon egyének és testületek munkáját, akik a felvilágosodás terjesztése, a nemzet és a nép anyagi, szellemi és erkölcsi jólétének emelése, a józan vallásosság ápolása érdekében, az országos törvényekben kimondott és biztosított teljes lelkiismereti szabadság és a vallásfelekezetek között való tökéletes jogegyenlőség és viszonyosság magasztos elvei alapján s azok megvalósítása végett. hasonló gondolkodású honfitársaikkal közreműkölni hajlandók...”* A szövetség *„Nem tekint senkinek fájára, nyelvére, társadalmi állására és vallására; tagja lehet tehát annak, felekezeti, társadalmi osztálykülönbség nélkül minden olyan nagykorú állampolgár, férfi és nő és minden olyan testület, a ki és a mely a Szövetség kitűzött céljait szolgálni kívánja”* (Keresztény Magvető, 1908).

Degenfeld József élete során több ipari vállalkozás, pénzügyi intézet vezetőségében vállalt funkciót. Közvetlenül az első világháború előtt és alatt a Debreceni Termény Áruraktár, a Debreceni Trágyagyár RT, a Debreceni Góztéglagyár RT, az Egészségügyi Műszaki Vállalat, a Debreceni Építő RT, a Debreceni Fémárúgyár igazgatósági elnöke, illetve a Magyar Földhitelintézet felügyelő bizottságának tagja (Magyarország tiszti cím- és névtára 1912–1915; Magyar

Pénzügyi Compass, 1915). 1920-ban még a Fabank RT igazgatósági tagja is volt (Pesti Napló, 1920).

Élete során több elismerésben, kitüntetésben részesült. 1893-ban megkapta a Szent István rend kiskeresztjét (Gödölle–Pallos, 2014), 1901-ben a Ferenc József rend középkeresztjét csillag díszítménnyel (Magyarország tiszti cím- és névtára, 1913; Belügyi Közlöny, 1901) kitüntetést, majd 1916-ban IV. Károly koronázása alkalmából a Ferenc József rend nagykeresztjét is (Délmagyarország, 1916). Végül röviddel halála előtt, 1926-ban, a Magyar Érdemkereszt I. osztályával tüntették ki (Magyar Országgyűlési Almanach, 1927–1932).

Degenfeld József, 1870. május 17-én, Losoncon vette feleségül Szilassy Irmát, akivel ennek 1892-ben bekövetkezett haláláig élt együtt. A házasságból három gyerek született. A legidősebb Ottó, Szirákon született 1872-ben. Felesége Jankovich Marianne volt, akivel 1895-ben keltek egybe. József leányai Anna, aki 1875-ben született Budapesten, és aki 1898-ban házasságot kötött László Elemér sorhajó hadnaggyal. A második leány, Augusztá, 1876-ban született Budapesten és 1898-ban kötött házasságot Strada Gyulával (Gudenus, 1990).

Degenfeld József egészsége 1926-ban kezdett romlani. 1927-ben jól sikerült műtéten esett át Budapesten a Pajor-intézetben. Később azonban állapota rosszabbodott. Utolsó napjairól a következőképpen számol be Az Est című lap: *„Azt ajánlották neki, hogy a debreceni egyetem belgyógyászati klinikáján kezeltesse magát. A múlt héten azután a gróf lázas állapotban be is került a klinikára, ahol dr. Kenézy Gyula és dr. Csiki József profeszorok kezelték. Tegnapelőtt betegségét komplikálta a fellépett tüdőgyulladás, amellyel meggyengült szervezete már nem tudott megbirkózni. Tegnap dél felé állapota egyre rosszabbodott és délután már nem is válaszolt a hozzáintézett kérdésekre. A nagybeteg mellett állandóan ott tartózkodott fia, gróf Degenfeld Ottó és egyik leánya, László Elemér korvettkapitány özvegye¹⁵. A beteg tegnap este (július 12. megj.) csendesen elhunyt (Az Est, 1927).*

Az elhunytat Debrecen városa és a református intézmények saját halottjuknak tekintették. Ravatala a Református Kollégiumban és a Nagytemplomban volt felállítva. Temetésére 1927. július 17-én került sor. Az állam a legmagasabb szinten képviseltette magát, Horthy Miklós is jelen volt. Az előimát Soltész Elemér tábori püspök mondta: *„Jó kedvében adta Isten Degenfeld Józsefet a hazának, a nemzetnek, az egyháznak. A mi egyéb felekezeti felebarátaink irigykedtek ránk Degenfeld József miatt.”*

Zárásként álljanak itt Ravasz László dunamelléki püspök szavai temetési prédikációjából: *„...attól kezdve, hogy reformáció van a világon, Degenfeld József családja protestáns volt, szemben állott császárokkal és fejedelmekkel, lett*

¹⁵ A név téves, mert Degenfeld-Schomburg Anna, László Elemérné 1925. március 12-én meghalt. Feltehetően lánya, Augusztá (özv. Sztrada Gyuláné) ápolta.

üldözött vad, de várának ólomkarikás ablakain át öreg Bibliákra szűrődött a fény és a hallgató boltok között ősi zsoltárok zengettek... [Degenfeld Józsefet] Nem a siker, nem a győzelem, nem a nyereség vezette, hanem, hogy elvégezzen egy küldetést. Távozó alakjára ráhinthetjük köszöntésünk rózsaleveleit, ő vissza sem néz, a megtett kötelesség zord, de kiengesztelő fenségével tűnik el egyre növekvő alakja az örökkévalóság kárpitjai mögött” (Pesti Napló, 1927).

Bibliográfia

Korabeli sajtótermékek és kiadványok:

- A Debreceni református Felsőbb Leányiskola és Leánygimnázium s a vele kapcsolatos Internátus és Elemi Leányiskola értesítője az 1913-14-ik iskolai évről, 1914.*
- A Debreceni Református Főgimnázium Értesítője, 1900-1901 iskolai évről, Debrecen, é.n.*
- A Debreceni Református Főgimnázium Értesítője, 1911-1912 iskolai évről, Debrecen, 1912.*
- A Debreceni Református Főgimnázium Értesítője, 1913-1914 iskolai évről, Debrecen, 1914.*
- A Debreceni Református Gimnázium értesítője, 1927-1928 iskolai évről, Debrecen, 1928.*
- A Magyarországi Ev. Ref. Egyház Egyetemes Konventje Budapesten, 1904. június 6-9 napján tartott ülésének Jegyzőkönyve, Debrecen, 1904.*
- A Magyarországi Ev. Ref. Egyház Egyetemes Konventje Budapesten, 1905. november 7-10. napjain tartott ülésének jegyzőkönyve, Debrecen, 1905.*
- A Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konventje Budapesten, 1907. ápril. 9-13. napjain tartott ülésének jegyzőkönyve, Debrecen, 1907.*
- A magyar országgyűlés. A főrendiház és a képviselőház tagjainak életrajzi adatai. Budapest, 1906.*
- Angyal Pál: Edvi Illés Károly L. tag emlékezete, Budapest, 1929.*
- Az Est, 1927/157*
- A Sárospataki Ref. Főiskola Theol. Akadémiai és Főgimnáziumi értesítője az 1924-25-ik iskolai évről, Sárospatak, 1925.*
- A sepsiszentgyörgyi Református Székely Mikó-Kollégium Ötvenegyedik évi Értesítője 1909-1910, 1910.*
- Az Est, 1914/100*
- Az Ujság, 1904 /158*
- Az Ujság, 1911/ 224*
- Belügyi Közlöny, 1901/ 23*
- Budapesti Hírlap, 1890/252*
- Délmagyarország, 1916/306*

- Dunántúli Protestáns Lap* 1921/38
Egyetértés, 1920/141
Egyetértés, 1921/266
Egyetértés, 1922/151
Egyetértés, 1922/112
Evangelische Kirchen Zeitung, 1908/22.
Heti Új Szó, 2002./24
*Kegyes tanítórendi Szent József katolikus gimnázium értesítője 1906-1907 tan-
évről*, Debrecen, 1907.
Keresztény Magvető, 1908/6
Kormos Alfréd (szerk.): *Magyar Pénzügyi Compass* 2. kötet, 1914-1915, Buda-
pest, 1915.
Magyar Országgyűlési Almanach 1927–1932. évre (Dr. Deák-féle), Budapest,
1927.
Magyarország tiszti cím- és névtára, 1912, 1913, 1914, 1915, 1916.
Pákéi Sándor József: *Az EMKE megalapítása és negyedszázados működése
1885-1910*, Kolozsvár, 1910.
Pester Lloyd, 1916/181.
Pesti Hírlap, 1911/278
Pesti Hírlap, 1912/99
Pesti Napló, 1909/24
Pesti Napló, 1920/164
Pesti Napló, 1927/160
Pesti Napló Képes Melléklet, 1932. 08.14.
Politikai Ujdonságok, 1862/8
Protestáns Egyházi és Iskolai lapok 1874/11
Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok, 1886/11, 26, 47
Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok 1893-11-09
Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok, 1914/14, 16, 18, 22
Protestáns Szemle, 1893/45
Sándor József: *Az EMKE 1889-1890 évi jelentése*, é.n.
Sándor József, *Visszapillantás az E.M.K.E. alakulása és fejlődése történetére*,
Kolozsvár, 1895.
Sárospataki Lapok, 1896/37
Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*, 2. k. Budapest, 1893.
Turul, 1883, 1896–1909
Új Barázda, 1927/157
Vasárnapi Újság, 1870/22,
Vasárnapi Újság, 1900/50

Szakirodalom

- A Debreceni Egyetem díszdoktorai*, <https://unideb.hu/debreceni-egyetem-diszdoktorai>, letöltve 2022. június 5.
- Balassa Iván: *Néprajzi és nyelvjárási kutatások a Debreceni Református Kollégiumban*, Confessio, 1996/1, 89–93
- Bartus Sándor: *Debrecen és a millenium*, Debreceni Szemle, 1996/2, 246–253
- Bächle, Hans-Wolfgang: *Herren und Freiherren von Degenfeld, Marie Luise Raugräfin zu Pfalz, Grafen von Degenfeld-Schonburg*, Schwäbisch Gmünd, 2005.
- Dráviczki Sándor: *Adalékok a Kálvineum Nyíregyházi Református Tanítónőképző Intézet létesítésének és kirepülésének (1928–1938) történetéhez*, Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, 1995/2, 183–191.
- Gödölle Mátyás, Pallos Lajos (szerk.), *Szent István lovagjai*, Budapest, 2014.
- Gudenus János József: *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája*, 1. kötet, Budapest, 1990.
- Kocsis Elemér (szerk.): *A Debreceni Református Kollégium története*, Budapest, 1988.
- Tarján Gábor: *Egyezmény két világrész magyarjai között*, Confessio, 1982/3, 10–21.
- Tárczyné Mányi Sarolta: *A Bocskai-szabadságharc és a bécsi békekötés 300. évfordulójának ünnepei a hajdúvárosokban*, Debreceni Szemle, 2006/3, 369–383
- Vaskó László: *A Debreceni Kollégium és Egyetem jubileumára*, Magyar Pedagógia 1989/1, 3–15.